

ПАМ'ЯТНИК “ЖЕРТВАМ ТЕРОРУ І ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ХОЛМЩИНИ В 1938–1947РР.” І ВИТОКИ ДРЕВНЬОЇ ІСТОРІЇ

© Бойчук В.В., 2010

Пам'ятник запроєктовано і збудовано біля кордону України з Польшею, по сусідству з Холмською землею, в Сокальському районі на Львівщині, неподалік мосту через ріку Західний Буг на автотрасі Львів–Ковель. Тут стикаються межі трьох етнічних українських земель: Холмщини, Волині і Галичини. Ріка Західний Буг – спільна водна артерія, символ єднання помислів і діянь русинів-українців на цих землях упродовж віків (рис. 1).

**ПАМ'ЯТНИК
ЖЕРТВАМ ТЕРОРУ І ДЕПОРТАЦІЇ
УКРАЇНЦІВ ХОЛМЩИНИ В 1938-1947 РР.**

СПОРУДЖЕНО ДО 60-ОЇ
РІЧНИЦІ ДЕПОРТАЦІЇ

Львівське товариство
депортованих “ХОЛМЩИНА”
Р. В. 2007

ПАМ'ЯТНИК ЗБУДОВАНО НА ПОЖЕРТВИ ПАТРІОТІВ
ХОЛМСЬКОЇ ЗЕМЛІ ТА КОШТИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ І
СОКАЛЬСЬКОЇ РАЙОННОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.

ЗАПРОЄКТУВАВ ПАМ'ЯТНИК І, ЗА СПРИЯННЯ МІСЦЕВОЇ
ВЛАДИ, ОРГАНІЗУВАВ ТУТ ЙОГО БУДІВНИЦТВО ВОЛОДИМИР
БОЙЧУК РОДОМ ІЗ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА СТЕПАНКОВИЧІ
НА ХОЛМЩИНІ, ДЕПОРТОВАНОГО В ЛЮТОМУ 1945 РОКУ.

КАМЕНЯРСЬКІ РОБОТИ ПРИ СПОРУДЖЕННІ ПАМ'ЯТНИКА
ВИКОНАЛА ФІРМА “СІМЕНС ГАБРО” М. РІВНЕ.

Габарити пам'ятника і його будова. У плані пам'ятник має форму квадрата з розмірами сторін в основі 3,84×3,84м, висота 7,52 м. Матеріал пам'ятника натуральний сірий граніт з чорними вкрапленнями. П'єдестал пам'ятника, до відмітки 0,92м, виконано з монолітного залізобетону, облицьованого гранітними блоками завтовшки 100 мм; вище від цієї відмітки всі елементи пам'ятника виконані з суцільних гранітних блоків. Фундамент пам'ятника залізобетонний, кесонної форми, з товщиною стінки 500мм, у підшви – 1000мм, заглиблений в ґрунт на 2,8м. По вертикалі конструкція пам'ятника армована металевим, попередньо напруженим стержнем Ø30 мм.

Пам'ятник розміщений в центрі простору історичного розселення переважної більшості холмщан з врахуванням трагічних подій 1944–1947 рр.; стоїть він між холмською землею, де холмщани проживали колись і землями Волині і Галичини, де тепер їхні рідні домівки.

Привертає увагу братерська взаємодопомога і виручка українців цього регіону під час Другої світової війни. На початку війни, у 1940 р., населення Холмщини прихистило у своїх домівках сотні українських патріотів від більшовицьких переслідувань на сусідніх землях Волині і Галичини; в кінці війни, у 1944–1947 рр., українці Волині і Галичини надали притулок на своїх землях тисячам холмщан, знедолених терором, переслідуваннями і депортацією.

Недалеко, на відстані 3 км, від збудованого пам'ятника розташована часточка холмської землі з селом Пісочне, яку історично в повоєнні роки приєднали до Галичини. Звідси, з пагорбів прикордоння, можна бачити покинуті села, родючі поля, зелені лани лісів на прадідівській землі.

Пам'ятник височить в оточенні близьких і дальших поселень Холмщини, Волині і Галичини, на спільному терені яких Українська постанська армія, у вирі воєнних подій, героїчно і жертвовно відвойовувала нашу державність, боронила українське населення на цих землях від нелюдської сваволі загарбників. На Холмській землі, в селі Пісочне, полеглим бійцям і офіцерам УПА громада Сокальщини насипала високий курган з хрестом на вершині.

Нещодавно, недалеко звідси, на віддалі 18км на схід від зведеного пам'ятника, у волинському селі Павлівка, збудовано меморіальний комплекс жертвам польсько-українського протистояння на Волині у 1943р. Наш пам'ятник нагадуватиме поколінням про геноцид і насильне вигнання українців зі своєї одвічної землі Холмщини цивільними загонами і збройними формуваннями держави Польща Людова.

Пам'ятник “Жертвам терору і департації українців Холмщини в 1938–1947 рр.” споруджено біля витоків нашої древньої історії. На землі холмській, у гирла ріки Гучва, що впадає в ріку Західний Буг (27км на північний захід від збудованого пам'ятника), у IV–VI ст., існувало місто – столиця наших прадавніх предків Дулібів – Велинь. Дослідження істориків стверджують, що місто Велинь було центром зародження об'єднавчих процесів слав'янських племен, початком формування української державності. Продовженням цього державотворчого процесу, дещо пізніше, став Київ.

У VI ст. племінний союз Дулібів був розбитий кочовиками Аварями, а столиця Велинь знищена і ніколи вже не була відновлена. Але слов'янські племена, що входили до союзу Дулібів, в цей важкий час, не покидали своєї землі, через деякий час знову зміцніли і утворили Волинський союз племен зі столицею Зимне на передмісті сучасного м. Володимир-Волинська. Землі Холмщини, Підляшшя і територія далі на захід, до ріки Вісли, входили до племенного союзу Дулібів, а потім Волинського союзу племен.

Існує на Холмщині ще одна визначна пам'ятка нашої древньої історії. На віддалі 32 км від збудованого пам'ятника, недалеко від села Турковичі – “Мекки” Холмського краю. Це село відоме історією Белзької ікони Божої Матері, яку до Київської Русі привезла княгиня Анна, а ляхи присвоїли її, пересвятили на католицьку і назвали Ченстоховською. На берегах ріки Гучви до наших часів збереглися залишки земляних валів, сліди кам'яної споруди, уламки цегли городастолиці Червенської Русі — Червена. Червенська Русь існувала до XII ст., часів оформлення Галицько-Волинського князівства. Її кордони займали територію між ріками Вісла, Західний Буг і Дністер. Мова, культура, звичаї, спосіб господарювання, населення Червенської Русі були подібними до цих ознак племен Київської Русі. А тому князь Володимир Великий у 981р. приєднав ці землі з городами Червен, Белз і Перемишль до Київської держави, розбудував також древне

місто-фортецю Ладомир на річці Західний Буг і переіменував його на Володимир (сучасне м. Володимир-Волинський).

Червенська Русь постійно терпіла від нападів різних загарбників. У 1031 р. тут побував зі своїм військом Ярослав Мудрий, обороняючи цю землю від вторгнення ляхів; у цей час на Червенській землі він заснував також місто Ярославль.

Земля Холмська була головною територією Червенської Русі. Колись, в повоєнні роки, на Червенських валах була табличка з історичною довідкою про Червенську Русь. Тепер її вже немає.

Так збіглося, що збудований пам'ятник “Жертвам терору і департації українців Холмщини в 1938–1947 рр.” стоїть посередині території колишнього Галицько-Волинського князівства (1199–1340 рр.), до якого належали також землі Холмщини і Підляшшя. Славний король цього князівства Данило Галицький, на Лівобережжі річки Західний Буг, на початку XII ст., розбудував місто Холм, укріпив його фортецями проти нападників, переніс сюди з Галича столицю князівства, збудував багато святинь, зокрема Собор Пресвятої Діви Марії, який зберігся в оновленому вигляді до наших часів. Місто Холм було оборонною твердинею проти татар та інших поневолювачів, яку хан Борундай в 1241р. не зміг здобути. Холм в цей час був також культурним центром і твердинею православної віри українського народу. З часів володарювання короля Данила Галицького землі Червенської Русі стали називати Холмщиною, а земля набула статусу окремого князівства.

Король Данило Галицький помер в 1264р., і з великими почестями був похоронений в місті Холмі в Соборі Пресвятої Діви Марії на Даниловій горі. Там похоронені також два його сини Роман і Шварно та внук Михайло.

Після Другої світової війни поховання короля Данила Галицького (коронованого папою Римським) і його родини в підземеллі Собору Пречистої Діви Марії було зруйноване, вхід до усипальниці, який колись був архітектурно оздоблений, закладений кам'яною стіною і замаскований. В історичному музеї сучасного Холма немає портрету, інших відомостей про засновника міста Данила Галицького, відсутня доступна інформація про Галицько-Волинське князівство. Таке вибіркоче ставлення нашого західного сусіда до історичних пам'яток нічим не відрізняється від добре відомих нам, українцям, дій нашого північного сусіда: неугодні історичні факти знищувати або замовчувати, угодні факти присвоювати і творити історію за своїми уподобаннями.

Після занепаду Галицько-Волинської держави (1340р.) історична доля українців Холмщини і Підляшшя була важкою, мінливою і часто трагічною. На ці землі часто нападали татари, ятвіги, ляхи, в різні періоди часу були поневолені Литвою, Уграми, Австрією, Росією, Німеччиною, а найбільший період часу Польшею. Саме Польща за всю відому історію, заподіяла українцям холмщини найбільшу трагедію: після геноциду вони були насильно вигнані зі своєї прадідівської землі.

Дослідження древньої історії свідчить, що українці Холмщини і Підляшшя ніколи, до їх виселення, не змінювали своєї осідлості, завжди жили на одній і тій самій землі, добре господарювали, обороняли себе як могли від ворогів, ніколи не нападали на сусідів, або інші народи. Незважаючи на шість століть неволі (1340–1947 рр.) вони не зріклися своєї мови, віри, зберегли свої традиції, історичну пам'ять, значно примножили національну свідомість. Можна вважати, що саме ці фактори сприяли тому, що Міжнародна спільнота у 1918 р. Берестейським мирним договором визнала кордони Української народної республіки з залученням до її території земель Холмщини і Підляшшя. На жаль, наші північний і західний сусіди знову змовились і не дали можливості українцям Холмщини і Підляшшя бути вільними.

Збудований пам'ятник “Жертвам терору і департації українців Холмщини в 1938–1947 рр.” і витоки нашої древньої історії, які перебувають навколо, будуть завжди нагадувати поколінням, що Холмщина і Підляшшя є автохтонними українськими землями і багатівковий геноцид та примусова департація мирного, ні в чому не винного українського населення з цих земель польською тоталітарною владою у змові з комуністичною Москвою є злочином проти людства, який немає оправдання і його чекає міжнародне засудження.